

VI

— — — — —
Nem kell azért búnak eresztened
az amúgy is szomorú fejed.
És hogy semmit nem műveltél,
hogy semmiről számot adni nem tudsz –
az nem igaz.
Ki tudná fejből megmondani kívüled,
csaknem gépiesen:
Százötvennégszer huszonnyolc, hogy 4312.
És hogy a főtér sarkán álló rikkancs
öt perc alatt kilencvenhétyszer kiáltja:
Esti Lap.
Ki számlálgatja a habcsobbanást
a Szamos partján, ha leszáll az éj sötétje
és ki hallgatja a rügyek fakadását,
ha eljön az éjfél ideje,
mikor kitárod ajtódat,
Istenednek és kedvesednek nevét sóhajtod;
a néma éjszakába minden áldott nap.
S áldozol nekik tiszta szűz lélekkel, bár
mindkettő elhagyott, megcsalt.
Mondd, ki teszi ezt még meg kívüled?
Ki olyan bolond a mai világban?
S ki tudja megmondani, hogy a Szamos hídja
éppen olyan hosszú, hogy átmenet el lehet
énekelni egyszer: A templomba vasárnap sem
mentem...
És kinek jön mindig ajkára e dal, valahányszor
e hídra lép, ha nem neked?
És míg a habok száz meg száz változatban,
addig ki lenne az, aki csak egyhangon,
monotonan
dudorássza el katonás lépteire, ha nem te?
Ne búsulj tehát.
Sok dolgról tudsz számot adni,
ha majd kérdőre vonnak.
Ne félj, vigasztalódj!
Nincs több olyan bolond ember, mint te –
s keseregni pedig – kár, kár.

(154X28)

A képzőben legjobb barátom Sükösd Ferenc volt. Ő is írói álmokat kergetett. Rajongott Adyért. Együtt olvastuk Erdős Renée és Kaffka Margit verseit az iskolában. A közös érdeklődés, az irodalomrajongás tett barátokká. Neki

is volt egy szerelme, de ő már tovább jutott, mint én. Ő már megismerkedett a lánnyal, hazakísérgette, sőt a szülői háznál is bemutatkozott. Csinos barna fiú volt, lobogó, dús fekete hajjal és nagyon tiszta kék szemekkel. Egyformán öltözködtünk. Ugyanolyan ruhát csináltattunk, egyforma volt a felöltőnk és a kalapunk is. Az öltözködés terén ő volt a világfi, én messze mögötte maradtam. Ő is Kolozsvárt akart maradni. Neki is sikerült állást kapnia a gyermekmenhelyen. Tehát jól indult minden. Úgy látszik – kedvezőek voltak a csillagok.

Miután a képesítővizsgákon szerencsésen és kitűnő eredménnyel átmentem, június 29-én búcsúvacsorát rendeztünk a Nagy Gábor-féle vendéglőben, ahol megilletődve búcsúztunk az iskolától, a diákélettől, tanárainktól és a négy esztendő sok kedves és fájó emlékétől.

Másnap már lakást kerestünk. Sükösddel ketten béreltünk ki egy szobát, ahová még aznap délután behurcolkodtunk internátusi holminkkal. Megvolt a lakás, ahol dolgozhattunk. Beléptünk a nagy „Életbe”, nekiindultunk a nagy, ismeretlen, titokzatos útnak, amely ki tudja, hova visz. Az első lépéseket megtettük...

Az iskolák bezárták kapuikat, a tanulórajok szétmentem Erdély minden tájára. Piroska is hazamegy, éreztem, többet soha nem látom. Eddig még egy szót sem beszéltem vele, csak messziről suttoztam a szavakat, most annak is vége, örökre vége. Vége a távolról való kísérgetéseknek, integetéseknek, a sok boldog percnak, amiben az utóbbi hónapban részem volt. Bárcsak még egyszer láthatnám, beszélhetnék vele.

Ez is megtörtént.

Utazása előtti napon Dulló megtudta R. Margittól a valóságot. Először párbajozni akart, később vállamra borult, és együtt sírt velem. Mindketten diákszerellemmel: „halálosan” szerettük Piroskát. R. Margit elmondta, megtudták, hogy a leveleket én írtam Dulló nevében, és Piroska a leveleken keresztül szeretett belém.

Piroska elutazásakor együtt mentünk ki az állomásra. Piroska útiruhában egy bőröndhalom mögött állt a másodosztályú váróterem közepén. Mellette állt a bátyja, aki a kereskedelmi iskolának volt végzős növendéke. Piroska megilletődve és megrettenve nézett ránk, ahogy együtt lá-

tott kettőnket. Először Dulló ment Piroskához és mondott valamit. Azután én léptem eléje, hogy elbúcsúzzam tőle, de hang nem jött ki a torkomon. Forgott velem az egész váróterem, lábam mintha a levegőben kalimpált volna. A képek összefutottak előttem: Piroska arca, mely tűzbe volt borulva, a bőröndök, a színes napernyő, a szürke cérnakesztyű – minden mozgott, imbolygott. Végre mégis sikerült annyit kinyögnöm: – Most, hogy elmegy, búcsúzól csak annyit mondok: az Isten áldja meg. – Szerettem volna kezet fogni veled, de nagy zavarában nem nyújtotta felém a kezét. És így elváltunk anélkül, hogy legalább egy kézfogás lett volna ebben a szerelemben.

A külön bejáratú bútorozott szoba, melyet Sükösddelel együtt vettünk ki, az Izabella utca 10. szám alatt volt. Két széles faágy, pár szék, asztal és szekrény volt az összes bútorzat. A kis szoba két ablakával az utcára nézett, egy csendes kis utcára, ahol alig járt valaki. Egy taligás ember cipelte át az internátusból ruha- és ágyneműnket. Mikor könyveinket és írószereinket kiraktuk a szoba közepén terpeszkedő széles asztalra, mely háziszóttos takaróval volt leterítve, nagyon boldogok voltunk. Arra a sok tündökletes álmra gondoltunk, melyet annyiszor kirajzoltunk magunk előtt, ha majd meglesz a hely, ahol dolgozhatunk.

Este, mielőtt lefeküdtünk, szélesre tártuk az ablakot. Szép, meleg júniusi éjszaka, az ég tele volt csillagokkal, melyek ragyogtak, sziporkáztak felettünk, hol kétesen, hol bizonykodva a végtelen messzeségben. Sokáig néztük a csillagokat, és alig akartunk lefeküdni. Pedig tudtuk, aludni kellene, mert holnap nagy nap lesz és valami új kezdődik életünkben.

Jön a nagy „Élet”.

Másnap, július 1-én reggel nyolc órakor jelentkeztem munkahelyemen. Az igazgató fogadott és felvezetett hivatali helyemre, az ételmezési tisztviselő irodába. Csinos, kedves, barátságos iroda volt. Az ablakokban virág, friss virág, a két nagy íróasztalon is a vázákban – margaréta. A sarkokban nagy pánccelszekrény állott, az ajtó mellett a vízvezeték csillogó porcelánkagylója. Hátra iratszék, oldalt szép, zöld csempés kályha. Minden fénylett és ragyogott a tisztaságtól.

Mikor beléptem az irodába – az igazgató nem jött velem, a gépház felé távozott –, ott éppen leltározás folyt. Az ételmezési tisztt július 1-én kezdte meg szabadságát, és a szabadsága idejére kirendelt helyettesnek adta át leltár szerint a meglévő cikkeket.

Bent volt még egy apáca is az irodában – hárman végezték a leltározást. Bemutakoztam, és megmondtam, ki és mi vagyok, és hogy az igazgató osztott be ide. Ők rám néztek, jelezték, hogy tudnak a dolgról. Megmutatták az íróasztalt, ahol dolgozni fogok, és többet nem törődtek velem. Kimentek az iroda melletti mézsárszékbe, a raktár-helyiségbe, és számba vették az ott lévő húst, lisztet és más élelmicikket. Aztán visszajöttek, és aláírták a jegyzőkönyvet. Az ételmezési tisztt, az én leendő főnököm vette kalapját, táskáját és távozott. Az ajtóban még egy pillanatra megállt, rám nézett, és azt mondta:

– Majd augusztus 1-én találkozunk, addig új gazdája, Tauffer úr megmagyaráz mindent.

Tauffer úr vidám kedélyű, humoros kis bácsika volt. Halkan és gyorsan beszélt, a szavakat csak motyogta. Jól oda kellett figyelnem, hogy megértsem, mit akar mondani. Arca állandóan derült volt, mintha mindig mosolyogna. A gondnoki irodában volt az állandó munkahelye, most egy hónapi helyettesítésre onnan rendelték fel, aminek ő látványosan örült.

Munkakörömmel egykettőre megismerkedtem. Megismertem a körülöttem levőket is. Leggyakrabban Columba nővér fordult meg az irodában. Ő volt a konyha felelőse. A konyha naponta átlag 1200–1400 kórházi betegnek és személyzetnek főzött. Ő ügyelt fel a rendre, ő állította össze hetente az étlapot, ezt aztán az ételmezési tisztt felülvizsgálta, és az igazgatóság jóváhagyta. Ő vette át naponta a főzéshez szükséges cikkeket, és ő szolgáltatotta ki az egyes osztályoknak a járandóságait, a reggeli, ebéd és vacsora adagokat. Azonban nekem ebben a munkában semmi szerepem nem volt. Minden Columba nővér felügyelete mellett folyt.

Munkám úgyszólván csak délután négy és hat óra között volt. Délelőtt nyolctól tízig legtöbbször egyedül tartózkodtam az irodában. Az ételmezési tisztt ebben az időben a piacon a bevásárlásokat végezte. Én ott voltam az

irodában, hogy legyen valaki, aki az esetleges telefonjelentéseket átveszi. Legtöbbször egy-egy Ibsen-darabot vittem magammal, és azt olvastam.

De a délutáni munka nagy figyelmet igényelt, ez volt az úgynevezett „kiszabás”, minden munkának a teteje. Délután négy órára befutottak az osztályokról a jelentések a beteglétszámról: az első- és másodosztályú betegekről és a személyzetről. E jelentések alapján kellett kiszámítani a másnapra szükséges tej, hús, kenyér, péksütemény, vaj, sonka mennyiségét. Ez pontos és alapos munkát igényelt. Ha kevesebbet számítottunk, nem jutott minden betegnek, ha meg többet, akkor az illető élelmiszer árát az élelmezési tisztnek kellett megfizetnie. Amellett gyorsan kellett ezt a munkát elvégezni, mert legkésőbb délután hat órákor a rendeléseket le kellett adni a péküzemnek, mézárósnak, tejüzemnek. Rohny, a szabadságra induló élelmezési tiszt nagy fontosságot tulajdonított e munkának, mindig maga végezte, soha kezéből ki nem adta. Büszke volt a hibátlan, alapos és pontos munkájára. Pedig ez elég megterhelést jelentett neki; be kellett jönnie minden délután, ünnepnap vagy vasárnap is; ő délután négy órákor, mint egy gép, pontosan megjelent az irodában, és csinálta a „kiszabást”.

Tauffer úr, aki Rohnyt helyettesítette, már nem volt ilyen pedáns, ő szívesen engedte, hadd próbáljam megcsinálni én a hírhedt „kiszabást”. Egy jó hét sem telt bele, s már vígan ment a munka. Nem is volt valami ördögös dolog, csak jól és figyelmesen kellett összeadni. Ötre, fél hatra rendesen készen voltam. Akkor Tauffer úr vette kezébe az íveket, alaposan átnézte, de hibát nemigen talált bennük. Később még jobban begyakoroltam magam. Mire Rohny visszajött szabadságáról, teljesen önállóan, hibátlanul és biztosan csináltam a munkát. Rohny nagyon álmélkodott, és nem hitt a munka hibátlanságában, míg aztán belátta, hogy nyugodtan bízhatja rám e feladatot. Tekintélyem megnőtt Rohny szemében.

Közben más lakást kellett keresnünk. Sükösd egyik éjjel poloskát talált ágyában, erre mindketten megriadtunk. Nyakunkba vettük a várost, hogy megfelelő szobát találjunk. De ő hamar kivált a keresésből, mert munkahelyén, a gyermekmenhelyen kapott elhelyezést. Így egye-

dül az én vállamra szakadt a lakáskeresés gondja, terhe. Minden szabad időm arra ment rá, hogy jó helyen legyen, megfelelő környezetben, és amellet olcsó is legyen, mert ezentúl már egyedül fogom fizetni a bért. Végre a Rákóczi út 2. szám alatt találtam egy csöpp kis szobát havi húsz korona bérért.

A szoba valóban csöpp volt. Egy barna faágyon, ócska kanapén, mely a penészes, vizes falat takarta el a szem elől, és egy kis asztalkán kívül alig volt benne valami. Igen, volt még egy szekrény a ruhák és fehérneműk részére és egy nagyon kopott, elhasznált pléhmosdó. De mi egyéb kellett egy húszéves fiúnak, aki akkor szabadult ki az iskola szerény internátusából és lelkében költői álmokat bontogatott?... Semmi. Csak egy tenyérnyi hely, ahol egyedül és zavartalanul dolgozhat.

A tenyérnyi hely, a kis szoba megvolt, munkához lehetett kezdeni, de nem tudtam, hogy kezdjek neki, mit csináljak. Verset? Prózát? Színdarabot?... Egyet azonban biztosan tudtam, hogy ezen a télen el kell dőlnie sorsomnak. Vagy-vagy!

Még mindig a színdarab-tervek foglalkoztattak inkább. Ibsen mellett Maeterlinck is nagy hatást gyakorolt reám. Ekkor olvastam az *Intérieur*t és a *Vakokat*. A mély tartalom, a költői mondanivaló, de főképp az eredetiség fogott meg a legjobban ezekben a darabokban. Én is valami újat, eredetit, eddig soha nem voltat akartam írni, amivel egyszerre fel tudom hívni magamra a világ figyelmét.

Esténként, ha hazajöttem a hivatalból, kicsi szobácskában színdarabokról álmodoztam. Vagy ha átmentem a sétátéren, az évszázados fák alatt Maeterlinck és Ibsen hőseinek szavait mondogattam magamban. Egy-egy Ibsen-vagy Maeterlinck-füzetet mindig magamnál hordtam az utcán is, mellemhez szorítva. Azonban hozzáfogni a darabhoz sehogy sem tudtam. Nem volt „mesém”, történetem, amin elindulhattam volna.

Újabb és újabb darabokat olvastam el, felkutattam kát kedvencem minden fellelhető színdarabját, de annál rosszabb volt, még jobban belezavarodtam, mintha őserdőbe kerültem volna, ahonnan nincs kivezető út.

A napok, a hetek teltek, már novemberre járt az idő, és én még semmit se írtam, és nem is volt semmi elképzelhető témám. Ha valamit elkezdtem, rögtön láttam, hogy ez nem az én elgondolásom, hogy én Ibsen vagy Maeterlinck nyomdokain járok. Rettenetesen szenvedtem. Sírni tudtam volna.

Nagy nyugtalanság fogott el: mi lesz, ha eltelik az év, és én semmit se tudok írni? Itt csak életről vagy halálról lehet szó.

Ekkor félredobtam minden könyvet, írást, hogy semmiről se tudjak, semmire se emlékezzem. Lefeküdtem a díványra, beteg voltam, aludni akartam. De a következő pillanatban felugrottam, az ajtóhoz rohantam, majdnem kilökve a sarkából, és ki, ki az utcára, és rohangásztam fel és le. A járókelők nyilván bámulhatták: ki az a csapzott hajú, sápadt, gyermekarcú ifjú, aki nem néz se jobbra, se balra, csak megy, mint egy megszállott.

Kitűztem magam elé az utolsó dátumot: november közepén hozzá kell fognom az íráshoz, ha török, ha szakad. Ezen túl már nem lehet halogatni a dolgot. A tél folyamán meg kell hogy legyen a darab! Mire a tavasz kiderül, mire a Rákóczi úti és sétatéri fák kivirágoznak, meglesz a darab, és az én életem is kivirágzik. De még mindig nem volt mesém, semmi eredeti elgondolásom a megírandó darabról.

Mindegy! Hozzáfogok, mert hozzá kell fognom. Majd csak kialakul írás közben – gondoltam magamban, csak kezdjek hozzá valahogy.

És hozzáfogtam.

Felvázoltam az első színt, az első jelenetet.

Egy öreg halász áll a tengerparton, átölelve tartja leányát, aki merően nézi a hullámozó tengert, ahonnan elvesztett kedvesét várja vissza. A lány lázas víziójában lát is egy csónakot közeledni vészesen hánykódva a hullámok között, s már-már úgy tűnik, mind közelebb jön a parthoz, azonban mégse, sohase érkezik meg a csónak a kedvessel. A lány és apja, az öreg halász, a tengerbe vetik magukat.

A darab egyik jelenete a „világ legmagasabb hegycsúcsán” játszódik le, ahová csak az emberiség legnagyobb szellemei juthatnak fel: Homérosz, Goethe, Shakespeare, Dante, Petőfi. (Érdekes akkori felfogásomra, hogy Petőfit

már akkor mint a világ egyik legnagyobb szellemét tartottam számon.)

Egész télen írtam a darabot. Február elejére elkészültem vele. Hozzákezdtem a lemásolásához. Esténként a petróleumlámpa halvány fényénél negyedív papírra írtam a jeleneteket. A darab címét nyomtatott betűkkel rajzoltam fel a fedőlapra: SÁRON RÓZSÁJA. Február tizedikére készen voltam mindenestől. Most már az volt a kérdés: mit csináljak vele? Kinek küldjem el a darabot? Hosszas habozás és tusakodás után végre egy napon – a napra is jól emlékszem: február 13-a volt – hónom alá csaptam a kéziratot, és elindultam vele a Nemzeti Színház felé.

A színháznak akkor Janovics Jenő dr. volt nagyhírű és tekintélyes, tudós igazgatója. Mint diák sokszor láttam játszani a Bánk bánban és a Shakespeare-darabokban. Játéka mindig lenyűgözött. Az ifjúsági előadások előtt is gyakran ő tartotta a bevezető ismertetéseket. Ilyenkor az alacsony zömök ember előjött a piros függöny elé, ahol egy kis asztalka állott, rajta egy pohár víz, és mély zengésű hangon kezdte olvasni tanulmányát. Hangja betöltötte az egész színházat. Hozzá akartam elvinni a darabot.

Félszegen és nagyon bátoritanul közeledtem a színház felé. Nagy gyávaság fogott el. Sokat sétáltam a színház előtt fel és le, nem mertem a bejárathoz közeledni. Estébe hajló, ködös, rideg februári délután volt. A nyirkos ködben vékony télikabátomban nagyon átfáztam. Végre félórai tétovázás után nekiindultam: legyen, ami lesz! Majdnem beestem az ajtón. A portás hangja állított meg:

– Kit keres?

– Az igazgatót – feleltem riadtan. Hónom alatt erősen szorongattam a kéziratot.

– Nincs bent – zengett a portás hangja. Majd kis szünet után, midőn látta tétovázásom, hozzátette: – És ma nem is jön be.

– Akkor bejövök holnap – rebegettem, és szinte megkönnyebbülve fordultam ki az ajtón, mint aki már elvégezte dolgát. Másnap újból próbálkoztam, akkor sem találtam bent az igazgatót. Most már majdnem örültem, mint aki egy kínos dologtól szabadult meg. Harmadnap borítékba raktam a darabot, és egy levél kíséretében el-

küldtem az igazgató címére, kérve, hogy azonnal olvassa el a darabot, és értesítsen az eredményről, mert „ettől függ életem, pályám és jövőm”.

A postáról megnyugodva tértem haza. Énekelve mentem át a Rákóczi úti Szamos-hídon. Kis szobámban végighevertem a kanapén, és arra gondoltam, hogy holnap ilyenkor már olvasni fogja az igazgató a darabot, és szinte láttam, mint halad jelenetről jelenetre. Én is kezembe vettem a kézirat másolatát, és végigkápráztam magam a darabon. Átéltam az öreg halász és lánya jelenetét a tengerparton, amint várják a vészes hullámok között küszködő csónakot, amelyen ott a Krisztus képében jelentkező Kedves; a csónak azonban sose érkezik meg. Elismételtem magamban a szebb, költőibb szakaszokat, sorokat, mondatokat. Például: hallják a „habmorzsolgatás hangját” vagy „kék holdsugár játszik a cipruslombokon, az ver zajt a levélvégeken”. Érdekesnek és különösnek tartottam a megoldást, mikor az öreg halász és leánya a tengerbe vetik magukat, mert „*elhívta őket a tenger*”.

Volt egy másik leányalak is a darabban: Zerah. Erről ilyen hasonlatokat írtam: olyan, „mint a tengerből mely folyton háborog”. Olyan, „mint egy magasvidéki fjeld”. Olyan, „mint az éjjel kitörő vulkán tüze, amely borzalmas és mély”. Olyan, „mint a tűzrózsa a napégen”. „Színdús, mint egy őszi táj.” Sokszor „hallgatag, néma, mint a virághervadás, és mély, mint a tengerszem vagy a sírgödör”... Ilyenszerű mondatokon futottam át most magamban, mert a darab ilyen hasonlatokkal, képekkel, alakzatokkal volt tele. Gyönyörködtem saját mondataimban, és elképzeltem, hogy így fog gyönyörködni az igazgató is.

És vártam a sikert, amiről meg voltam győződve. Vártam, hogy holnap vagy holnapután, de mindenesetre rövid idő múltán, egy fénylő délután négylovas hintó áll meg Rákóczi úti kis lakásom előtt. Az igazgató maga jön el személyesen, hogy hírül adja: remekmű született.

Boldog izgalomban éltem.

Azonban a napok teltek, a hetek múltak, a darabról nem jött semmi értesítés, se levél, se személyes üzenet. Négylovas hintón az igazgató sem jött, hogy hozza a hírt. Naponta, mikor a hivatalból hazaértem, első tekintetem

mindig a kicsi „íróasztalra” esett, ahová háziasszonyom az érkező postát szokta letenni. De mindig csak az üres íróasztal ásított reám.

Kétségek és reménykedések között hánykolódtam. A várakozás nyugtalanító és fájdalmas izgalmában éltem: a jó hír érkezésére vártam. Arra nem is gondoltam, hogy elmenjek a színházhoz és a darab sorsáról személyesen érdeklődjem.

Csatangoltam az utcákon, a Sétaterén, végig a Kakóczy úton. Szombat esténként körfűrészszel és fejszéssel a vállukon „Az erdőről hazatérő favágók” már meghozták a hegyekből a boldog híradást, hogy kinyílt a hóvirág. A Szamoson, is felvágta már a jeget a vidám, nótázó legények, és elindultak az utolsó jéggel megrakott szekerek is a jégvermek felé. Itt volt a tavasz. Csak hozzám nem jött semmi.

A város kiszínesedett. A bokrok kivirágoztak.

Én magamba mélyedve álltam a főtér sarkán, az esti korzón, és néztem a járókelőket. Néztem a kis cselédlányt, aki boldogan ment végig pici cipőcskéjével, „*amelyen a csat úgy fénylett, mint az arany*”. Majd számlálgattam a habcsobbanást a Szamos-parton, és megoldvastam, hogy öt perc alatt hányszor kiáltja a rikkancs: Esti Lap!

Esténként aztán – kicsi szobámba érve – apró papírdarabkákra jegyezgettem le aznapi élményeimet, lelkem vágva felcsillanó reményeit, bizakodásomat és csalódásaimat. Ezeket a különös formájú, rímtelen verseket senkinek sem mutattam, még Sükösdnek sem, akivel az utóbbi időben mind ritkábban találkoztam. Meg mindig F. Piroska iránti fájó és ábrándos szerelmem élt szívemben, de ő elutazott a csíki hegyek közé, és a nyár óta nem hallottam semmit róla. Epekedő verseket írtam hozzá, melyek közül egyet, a *Párbeszéd* címűt el is küldtem neki – persze névtelenül. Választ nem kaptam tőle. De nem is vártam. Földöntúli régiókban éltem, ahol a prózai valóság nem számított, csak az álom, amely lelkemben élt.

Húszéves voltam. Hosszú művészfrizurát hordtam, széles, nagykarimájú kalapot viseltem, külsőmmel is dokumentáltam, hogy több és más vagyok a köznapi embereknél.

És a kicsi papírdarabkák egyre szaporodtak asztalomon.

Egyik nap régi iskolatársam látogatott meg egy orvostanhallgató barátjával. Az orvostanhallgató, Bódi Sanyi, sápadt, sovány fiú volt. Nagyon elegánsan öltözködött. Arcán vágás helye látszott, mintha párbajban kapta volna. Kolozsvári volt, jó módú szülők gyermeke lehetett. Hamar összebarátkoztunk. Gyakran eljött hozzám, az én szegényes, kopott kis szobámba, amelynek ajtaját sosem zártam be. Éjjel-nappal bárki bejöhetett szabadon. Szekrényajtómat sem zártam, ahol ruháim és fehérneműim állottak. Valami nagy gyermeki bizalom élt bennem az emberek iránt, eszembe se jutott, hogy meglophatnak, kirabolhatnak, elvihetik ruháimat. Ez a nem-zárás végigkísért egész életemben. Kosályban is, és később is, bárhol éltem, mindig nyitott ajtók mellett aludtunk. Feleségem sokat korholt ezért és jogosan, de ő se tudott rászoktatni a zárásra. Így történt aztán, hogy egy alkalommal orvostanhallgató barátom akkor nyitott szobámba, amikor én nem voltam otthon. Gondolta, megvár engem. Leült asztalomhoz, és az ott lévő könyvek között lapozgatott. Ráakadt a „versekre”, amelyek a tavasz folyamán harmincra-negyvenre felszaporodtak. Olvasni kezdte a kis papírdarabkákra rótt sorokat. Elolvasott egyet, újra egyet, végül az egészet, s akkor újrakezdte az olvasást. Ekkor léptem be a szobába. Barátom nyakamba ugrott, és átölelt, ölelt és csókolt. Nem tudtam mire vélni.

– Soha ilyen verseket! Soha...! – kiáltotta. – Miért nem mondtad, hogy költő vagy? Miért titkoltad? Mutattad már valakinek?

Én a meglepetéstől nem tudtam szólni, csak valami jó érzés járta át a szívemet, és szomorúan mosolyogtam.

Ő tovább lelkendezett:

– Valamelyik újságnak vagy irodalmi lapnak kellene átadni, hogy közöljék. Add ide, én mindjárt magammal viszem, az itteni újság szerkesztője jó barátom.

– Nem, nem! – tiltakoztam és legyintettem. A színdarabra gondoltam, amely ott hever mély hallgatással... valahol... hónapok óta. És különben sem akartam vi-

déki lapban indulni. Én egyszerre akartam híres, nagy költő lenni.

De Sanyi tovább erősködött:

– Akkor küldjük el valamelyik nagyvárosi lapnak!

– Majd meglátjuk – mondtam. – Gondolkozom a dolgon.

De már kezdtem összeszedni, másolgatni a verseket. Összekerült egy kis kötetre való, negyven-ötven vers. A kötetnek címet is adtam: *Erdők vezeklése*. A negyven-ötven között az alábbi versek is ott voltak: *Fehér rózsatő virága*, *Tűnődés*, *Az erdőről hazatérő favágók* (akkor *Nagy Újság* címmel szerepelt), *Patak partján*, *Nem tudom*, *A jövő dala*, *Látod? Látod?*, *154X28*, *Aranycsatos cipőcske*, *Párbeszéd*, *Reggel* és *Eljön Ő*, amelynek akkor *Erdők vezeklése* volt a címe. A kötetet ciklusokra osztottam. Az első ciklusba a „Halálversek” kerültek. Volt belőlük vagy hét. Halálversek! – Igen! (Melyik húszéves költő nem ír halálverseket?)

A kis kötet össze volt állítva, de mi legyen most tovább? Arra gondolni sem akartam, hogy itt Kolozsváron adjam oda valamelyik lapnak. Csak Budapest jöhet számításba.

Azonban az írók, költők közül személyesen senkit sem ismertem, verseikből is alig-alig valamit. Én még mindig Ibsenbe és Maeterlinckbe voltam szerelmes.

Adyról, Kosztolányiról, Szép Ernőről és Somlyó Zoltánról hallottam és olvastam is valamit, s Kaffka Margittól és Babits Mihálytól is egy-egy verset. Bródy Sándornak is emlékszem egy könyvére, ami a kezembe került. A levegő azonban Ady nevével volt tele. Ady költészete körül nagy harcok dúltak, e harcok hullámai elértek Kolozsvárra is. Emlékszem, a kolozsvári egyetem irodalmi tanszéke vitát rendezett Ady költészetéről, amelyen mint tanítóképző intézeti hallgató magam is részt vettem az 1912-es évben. Sükösd Ferenc barátom pár Nyugat-számot kerített valahonnan, és délutánoként az iskola kötelező olvasmányai mellett a Nyugat-számokból és a Vasárnapi Újságból ismerkedtünk az új, modern irodalommal. Ady új nyelve, merész képei, szimbólumokkal terhes versei megborzongattak, a szépség izgalma végigfutott a hátamon, de távolinak éreztem magamtól.

Kosztolányi ellenben megfogott. Valami megvesztegető bűbáj, meleg bensőség és közvetlenség ömlött soraiból. Azonkívül újnak, modernnek, meglepőnek éreztem minden ízében. Verskötete: *A szegény kisgyermek panaszai* még nem járt a kezemben, de a kötetnek több híres versét ismertem már újságokból, folyóiratokból. (*Azon az éjjel, Mostan színes tintákról álmodom, Húgomat a bánat eljegyezte, Mint aki a sínek közé esett.*)

Könyvem általában kevés volt. Maeterlinck- és Ibsen-darabokon kívül pár verseskönyvre emlékszem. Megvolt Somlyó Zoltántól *Az átkozott költő* és Kemény Simon *Balkon* című versfüzete. Az előbbit szerettem nagyon. Megvolt továbbá még Rabindranath Tagorének a Modern Könyvtárban megjelent kis versgyűjteménye is. A nagy indus költő azelőtt való években nyerte el az irodalmi Nobel-díjat, és ez alkalomból kiadták néhány versét szabad fordításban. Hogy miket szedtem fel én ezekből – nem tudom. Azonban az elhatározással már készen voltam: ha valakihez elküldöm a verseket, Kosztolányihoz fogom elküldeni.

1914. május 21-e, csütörtök volt az a nevezetes nap, amikor Kolozsváron postára tettem a verseket egy levél kíséretében. Arra kértem Kosztolányit, olvassa el a verseket, és ha érdemesnek tartja, valamelyik könyvkiadóval adassa ki. Nem tudtam a lakáscímét, így a küldeményre csak annyi került: *Kosztolányi Dezső költő, Budapest.* A levelet ajánlva adtam fel. Hittem, Kosztolányi olyan nagy költő és annyira ismert ember, hogy ha bármilyen szörnyű nagy is az a Budapest, rátalál a levél.

Persze, okulva a színdarab-ügyön, nem is mertem remélni, hogy az országosan ismert nevű költő abban a nagy városban egyhamar elolvassa az ismeretlen, vidéki fiatalember dolgait, és válaszol is.

Milyen nagy volt a csodálkozásom, mikor két napra a küldés után, május 23-án, szombaton délben már ott feküdt-virított az asztalomon egy nagyformátumú, világossárga színű boríték. Zöld tintával volt megcímezve, és hátul ugyancsak zöld pecsétviasszal lezárva, a pecsét valami címert ábrázolt. A levelet Budapesten adták fel az én pontos lakáscímemre: Rákóczi út 2.

A boríték alakja, előkelő, szokatlan formátuma, a tinta és a pecsétviasz színe, az érdekes kézírás, mindez együtt úgy hatott az én kicsiny kopott szobámban, mint ha egy messze, különösen-új és ismeretlen nagy világ küldené üzenetét és hozná illatát, amit én nem ismerek.

Kosztolányi! – dobbant élesen a szívembe.

Nekem más ismerősöm Budapesten nincsen, aki tudná a címemet. De elhessegettem a gondolatot. Hogyan?... Ez lehetetlen! Csütörtöktől szombatig; a posta Kolozsvártól Budapestig és vissza nem járja meg az utat ennyi idő alatt. Ó, ez lehetetlen!... És még el is olvasni a verseket! Ó, ez lehetetlen! És újra a színdarab-ügy szúrt a szívembe, a színdarab, amely hónapok óta ott porosodik valahol a színház irodájának polcán némán, hangtalanul.

Remegve, reszkető kézzel bontottam fel a levelet. Vajon mit tartalmaz, jót-e vagy rosszat?

A levél a következőképpen szólt:

Budapest, 1914. május hó 22.

Kedves Uram,

a verseit figyelmesen olvastam el. Az a nézetem, hogy Ön tehetséges ember. Van egyénisége. Némely versora fanyar zamatú, a humora határozottan karakteres, férfias, mégis azt ajánlom Önnek, hogy várjon a könyvkiadással mindenesetre. Nálunk könyvekkel nem lehet operálni, ha a címlapon ismeretlen név áll, akkor szegény könyv elevenen el van temetve. Guerilla-harcokkal kell kivívni a nevet, újságokban, folyóiratokban egyes versekkel. A füzetét magamnál tartom, próbálok beszélni pár szerkesztővel, hogy közöljenek Öntől egyet-mást. Így kell kezdeni. Az egyénisége kontúrjai már rémlenek. Két verse: a *Tűnődés* és a furcsa-kedves *154X28* a legjobb, a legkészebb, a legegényebb. Engedje meg, hogy figyelmeztessem erre. Az egyéni sajátosságokat mások veszik észre, csak tükörben láthatjuk önmagunkat. Szeretném azonban tudni, hogy ki Ön, mi a foglalkozása, hány éves, miket ír? stb. stb.

Vagyok tisztelője
Kosztolányi Dezső

Határtalanul boldog voltam. Lerogytam a székre, és csak ismételtam: „Ó, Kosztolányi, drága Kosztolányi!”

Nem tudom, mi hatott meg jobban: a levél tartalma, az elismerés, vagy a gyorsaság, ahogy felelt kérdéseimre és elküldte biztató sorait? Azt hiszem, mind a kettő együtt. Most már tudtam, költő leszek!

Lelkem tele volt remegéssel. Félálomban is Kosztolányi levelének sorait mondogattam. Éjjel nem tudtam aludni az örömtől és a boldogságtól. Kora hajnalban kiugrottam az ágyból. A villának, ahol laktam, a kertje a Fellegvár tetejére szaladt fel, sose voltam még a kertben, most mámoros örömben oda rohantam fel. A nap akkor kelt. A város alattam akkor ébredezett, hajnali fényben csillogott. A harmatos fűben lucskos lett a ruhám. De én mentem a kövek, bokrok közt, az iszalaggal összenőtt meredek ösvényen felfelé, mind feljebb, feljebb, egész a tetőig – az égig szerettem volna repülni. A lelkem tele volt. Egy mohos kőre ültem, és a térdemre tett papírdarabkákon kuszáltan írni kezdtem. Ott helyben megírtam a *De különben csend van* című költeményem, azt a nagy örömet, ami majdnem szétrobbantotta a lelkem, és amit a májusi hajnal még jobban felnagyított. A szavak, a képek, a kifejezések oly tömegével jöttek, hogy a ceruza nem győzte jegyezni, egy-egy szót, jelzőt csak hullámos vonal helyettesített, a gondolatok egymásra torlódtak, mint tavaszi jégzajlaskor a bő hullámú hegyi folyón a jégtáblák. A vers majdnem készen, egészen szakadt ki, csak éppen rendezni és szakaszokba osztani kellett a zavaros örömben lejegyzett sorokat. Akkor nem is gondoltam, hogy ez a vers lesz az, amelyet leg hamarabb felkapnak, és amely belekerül az előadóművészek – Tessitori Nóra, György Dénes, Odry Árpád, Beregi Oszkár, Török Erzsébet, majd legújabbán Banner Zoltán és mások – műsorába, akik közül az egyik saját bevallása szerint több mint nyolcszázszor mondta el ezt a verset. Volt idő, amikor ezt a verset jobban ismerték – ahol magyarul verset olvastak –, mint a nevemet. A *De különben csend van* majdnem szállóigévé vált író: és verskedvelő olvasó körökben.

Termékeny időszak állott be. Majdnem mindennap megírtam egy verset. Engem az öröm visz – életem felyamán sokszor észrevettem ezt –, felszabadítja alkotóerőimet, felébreszti az agysejtekben szunnyadó képességeket. A bánat ellenben lesújt és lenyűgöz. Beburkol lenge fátylakba, amelyeket nehezen tudok magamról letépní.